

† დავით კაციტაძე

ფასიპი ხაფის ცნობები საქართველოს შესახებ

(XIV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედი –

XV საუკუნის პირველი მეოთხედი)

აქმედ ბენ მუჰამად ალ-ხავაფი ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელია თემურიანთა პერიოდის მდიდარი სპარსული (სპარსულენოვანი) ისტორიოგრაფიისა. იგი დაიბადა ქ. რუში (ხაფის ოლქის ცენტრი), სხვა ცნობით, - ჰერათში. შემდეგ იგი სხვადასხვა დროს მუშაობდა შაჰრუხთან, ბაისონღორ მირზასთან, ხოლო 1433 წლიდან ჩამოაცილეს სამსახურს. 1439/40 წელს ფასიპი ხაფის რალაციით გაუნაწყენებია სულთან შაჰრუხის ცოლი გოუჰარშად ალა, რის გამოც იგი დააპატიმრეს. 1442 წლის ბოლოსათვის მისი მდგომარეობა, როგორც ჩანს, გამოსწორდა: იგი მიიღო სულთანმა შაჰრუხმა, რომელსაც მან მიართვა თავისი ნაშრომი ---- („მაჯმალე ფასიპი“)- „ფასიპის კონსპექტი“. ფასიპი ხაფის გარდაცვალების წელი უცნობია.

ფასიპი ხაფის ნაშრომი თავისი ფორმის მხრივ ძალიან ახლოა ქ. ნიკასთან: ნაშრომი მოიცავს მოკლე ჩამონათვალს ქრონოლოგიის მიხედვით მთელი რიგი მოვლენებისას მუსლიმური ერის დასაწყისიდან ავტორის დრომდე (XV ს-ის 40-იანი წლები). მიუხედავად თხრობის სიმოკლისა, ფასიპის ნაშრომი ძვირფასია მოვლენების ქრონოლოგიის სიზუსტის თვალსაზრისით. ამასთანავე, მას გამოუყენებია პირველწყაროებიც, რომლებიც ჩვენამდე არაა მოღწეული (1).

ფასიპი ხაფის თხზულებაში დაცულია ცნობები საქართველოს შესახებაც. ამჟამად ჩვენ გვაინტერესებს, თუ როგორაა გადმოცემული სპარსულ წყაროში XIV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედისა და XV საუკუნის პირველი მეოთხედის საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი ფაქტი, კერძოდ, თემურ-ლენგის შემოსევები საქართველოში და „შავბატკნიან“ თურქმანებთან ქართველების ბრძოლა. ვიმეორებთ, ფასიპი ხაფის ცნობები მოკლეა, მაგრამ თუ მოვიგონებთ, რომ XIV-XV საუკუნეების საქართველოს ისტორიისათვის ქართული ნარატიული თხზულებები თითქმის არ მოგვეპოვება და ზოგჯერ იძულებულნი ვართ მხოლოდ უცხოური წყაროები

გამოვიყენოთ, ზემოხსენებული წყაროს ცნობებსაც გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება (2).

ფასიპი ხაფის ცნობებისადმი ინტერესი იზრდება იმიტომაც, რომ თემურიანთა პერიოდის სპარსულენოვანი ისტორიოგრაფიის სხვა ცნობილი წარმომადგენლები, ისევე როგორც იმდროინდელი ქართული ქრონიკები, ქრონოლოგიის სიზუსტის თვალსაზრისით, მეტ-ნაკლებად სცოდავენ.

ფასიპი ხაფის ნაშრომში დაცულია ცნობები საქართველოში თემურ-ლენგის შემოსევების შესახებ. ეს ცნობები ძალიან მოკლეა და ძირითადად მისდევს თემურის ოფიციალური ისტორიოგრაფების ნიზამ ად-დინ შამისა და შერეფ ად-დინ ალი იეზდის მონათხრობს. როგორც ჩანს, ფასიპი ხაფი ძირითადად შერეფ ად-დინ ალი იეზდის „ზაფარ-ნამეთი“ სარგებლობდა (3). ამგვარი მოსაზრების საფუძველს გვაძლევს „მაჯმალე ფასიპის“ ზოგიერთი დეტალი.

ფასიპი ხაფი, ისევე, როგორც თემურიანთა პერიოდის სხვა ისტორიკოსები, მოგვითხრობს 1386 წელს თემურ-ლენგის ლაშქრის მიერ თბილისის აღებისა და ბაგრატ მეფის დატყვევების შესახებ. ბაგრატ მეფემ მუსლიმობა მიიღო, თემურ-ლენგს უხვი საჩუქრები და მრავალი ძვირფასი ნივთი მიართვა, რომელთა შორისაც „დავითის აბჯარიც“ იყო (4). ამჯერად ჩვენთვის საინტერესოა ის გარამოება, რომ დავით წინასწარმეტყველის აბჯარი იხსენიება შერეფ ად-დინ ალი იეზდის „ზაფარ-ნამეში“ (5), რომელსაც ფასიპი ხაფის ეს ცნობა გადაუტანია თავის თხზულებაში.

კიდევ: ფასიპი ხაფი მოგვითხრობს, რომ თემურ-ლენგის ლაშქარმა დიდი ბრძოლის შემდეგ აიღო გართინის ციხე, რომელიც საქართველოს ციხეებს შორის უმნიშვნელოვანესი იყო (4, ფ. 3915).

თემურ-ლენგის ლაშქრის მიერ მიუვალი ციხის აღების ამბავი მოთხრობილი აქვთ ნიზამ ად-დინ შამის, შერეფ ად-დინ ალი იეზდის, ჰეფეზ-ე აბრუს, მუინად ად-დინ ნათანზის, აბდ არ-რეზაყ სამარყანდის და სხვ. ფასიპი ხაფის წინამორბედ ისტორიკოსთაგან ამ ციხეს „გართინ“-ს უწოდებს შერეფ ად-დინ ალი იეზდი (5, II, 374). ციხის სახელი დამახინჯებულია. ციხის სახელის დადგენა შესაძლებელია ნიზამ ად-დინ შამის „ზაფარ ნამეს“ ცნობით. ნიზამ ად-დინ შამი ამ ციხეს ბირთვისს უწოდებს (6, 200). ეს ციხე ბირთვისის სახელით იხსენიება ჰეფეზ-ე აბრუს თხზულებაშიც (7, 86). საფიქრებელია, რომ იგი ამ შემთხვევაშიც შერეფ ად-დინის თხზულებით სარგებლობდა.

ფასიში ხაფი მოკლედ მოგვითხრობს თემურ-ლენგის წინააღმდეგ გიორგი მეფის ბრძოლის, თემურის მიერ ჯანიბეგ ქართველის შეპყრობის შესახებ და სხვ.

განსაკუთრებით საინტერესოა ფასიში ხაფის ქრონიკის ცნობა (მინიშნება) 1387 წ. თემურ-ლენგის საქართველოში შემოსევის შესახებ. ქართულ წყაროებში (ბერი ეგნატაშვილის „ქართლის ცხოვრების გაგრძელება“, ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულება...) არის ცნობა ბაგრატ V-ის მიერ თემურის მოტყუების და მისი ლაშქრის ამონყვეტის შესახებ. დაახლოებით ანალოგიური ცნობაა სომეხი ისტორიკოსის თომა მენოფელის თხზულებაშიც. არც ერთ სპარსულ წყაროში ასეთი ცნობა არ გვხვდება, ასე რომ ივანე ჯავახიშვილი ქართული წყაროების და თომა მენოფელის მონათხრობს სანდოდ არ მიიჩნევდა (8, 278-292) (208, 209).

ასეთივე აზრის იყო პროფ. დ. გვრიტიშვილიც: თემური 1393 წლამდე საქართველოში აღარ გამოჩენილა (9, 347).

ასეთი მოსაზრება გვქონდა ჩვენც (10, 163-175).

1974 წელს პროფ. კარლო ტაბატაძემ გამოაქვეყნა ნაშრომი „ქართველი ხალხის ბრძოლა უცხოელ დამპყრობელთა წინააღმდეგ XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზე“, რომელიც ეხება თემურ-ლენგის შემოსევებს საქართველოში. ამ ნაშრომში ავტორმა ყურადღება მიაქცია ფასიში ხაფის მინიშნებას 1387 წ. თემურ-ლენგის შემოსევის შესახებ (11, 74-85), რომლითაც თითქოს დასტურდება ქართული წყაროების და თომა მენოფელის მონათხრობი.

მაგრამ მოვიგონოთ, რომ თომა მენოფელი თითქმის ნახევარი საუკუნითაა დაშორებული მის მიერ მოთხრობილი ამბებისაგან! საბედნიეროდ, ამასაც მოევლო: უკანასკნელ ხანებში შესწავლილი სომხური წყაროების საფუძველზე ახალგაზრდა არმენისტმა ქ-მა თინათინ ევდოშვილმა დაამტკიცა, რომ თომა მენოფელი 1386-1387 წლების სომხეთის და საქართველოს ისტორიის აღწერისას სარგებლობდა სტეფანე და ნერსე მენოფელების ქრონიკით, ე.ი. ამბების თანამედროვე ავტორთა წერილობითი წყაროთი.

ამრიგად, ფასიში ხაფის და სომხური წყაროების (სტეფანე და ნერსე მენოფელების ქრონიკის) მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ თემურს დატყვევებული ბაგრატიონის მართლაც გამოუყოლებია ჯარი, რომელიც ქართველებს ამოუწყვეტია, რასაც მოჰყვა თემურ-ლენგის ახალი შემოსევა 1387 წელს (12, 12, 13).

საინტერესოა ფასიში ხაფის ცნობა „შავბატკნიან“ თურქმენებთან კონსტანტინე მეფის ბრძოლისა და მისი სიკვდილის თაო-

ბაზე. ფასიპი ხაფის მონაცემებით ზუსტდება ამ პრძოლის და კონ-
სტანტინე მეფის დალუპვის თარიღი, რაც, თავის მხრივ, დაკავ-
შირებულია ალექსანდრე მეფის ტახტზე ასვლის თარიღის დად-
გენასთან. ეს ცნობა საინტერესოა აგრეთვე ამიერკავკასიის ხალხთა
ისტორიის თვალსაზრისითაც (10, 162, 163).

ფასიპი ხაფის ქრონიკა გამოცემულია მაჰმუდ ფარუხის მიერ
მეშჰედში 1962 წელს ცნობები საქართველოს შესახებ ჩვენ მიერ
ამოკრეფილია რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთ-
მცოდნეობის ინსტიტუტის პეტერბურგის განყოფილების ხელნაწე-
რიდან B 709.

* * *

შვიდას ოთხმოცდარვა წელი (1386)

ფ. 385 ხ.

გალაშქრება ამირა საჰებ ყერანისა (13) ნახიჩევანის მხარეს და
იქიდან საქართველოზე, დაპყრობა საქართველოსი და იქიდან
დაბრუნება. არანის ყარაბაღში ყიშლაღად დადგომა. შეპყრობა
საქართველოს მბრძანებლის ბაგრატისა (14) და მისი გამუსლიმება
და ხსენებულმა ბაგრატმა ურიცხვი თოჰაფი (15) და ჰადიე (16)
მიართვა [თემურს], მათ შორის განსაკუთრებული დავითის აბჯარი
იყო. ამირა შეიხ იბრაჰიმ დერბენდის (17) მოსვლა ამირა საჰებ
ყერანთან. [მან] საჩუქარი და ძვირფასიულობა მიართვა და დიდი
მზრუნველობა და ალერსი მოიპოვა. დამორჩილება გილანების
ხელმწიფეებისა. [მათ] ფეშქაში, სიმდიდრე და თავისი ვაჟები ამირა
საჰებ ყერანის სასახლეში გააგზავნეს.

შვიდას ოთხმოცდაცხრა წელი (1387)

„თემურის გალაშქრება არანის ყარაბაღიდან საქართველოსკენ.
თოლთამიშ ხანის ბედშაობის, უმადურობის, წესგადასულობისა და
ამბოხის შეტყობა; ბატონიშვილ ამირანშაჰის შებრძოლება თოლ-
თამიშ – ხანთან და მისი გაქცევა; თემურის წასვლა გოგჩის ტბის-
კენ... თემურის თავდასხმა ყარა მოჰამედ თურქმანის ჯამაათზე და
მათი დარბევა ალათაღში“ (18, 83).

რვაას ორი წელი (1399/1400)

ფ. 391 a

ამირა საჰებ ყერანის გალაშქრება საქართველოსკენ საღვთო ომით და გიორგის (19) გაქცევა. ჯანიბეგ ქართველის შეპყრობა (20), დახოცვა და დატყვევება ქართველებისა და განთავისუფლება მუსლიმთა ჯგუფისა, რომელნიც ქართველთა ხელით ტყვედ იყვნენ.

რვაას ექვსი წელი (1403/1404)

ფ. 391 b.

დაპყრობა გართინის ციხისა (21), რომელიც საქართველოს უმნიშვნელოვანესი ციხეთაგანი არის. ამირა საჰებ ყერანის ბრძანებით საქართველოსა და სომხეთის დალაშქვრა, რბევა და თარეში. მათი ამოწყვეტა და მუსლიმების განთავისუფლება მათი ხელიდან.

რვაას თხუთმეტი წელი (1412)

ფ. 402 a

ილლარი ყარა იუსუფისა (22) თავრიზიდან. შაბანის თვის 22 (23) არანის ყარაბაღში ჩამოხტომა. ამირა ყარა იუსუფის გადასვლა მდინარე მტკვარზე და მისი ბრძოლა შეიხ იბრაჰიმ დერბენდისთან, სიდი აჰმად შაქისთან (24), კონსტანტინე ქართველთან (25) და ქართველ ამირებთან რამაზანის (26) თვის შუახანებში და შეპყრობა ამირ შეიხ იბრაჰიმის, მისი ძმის შეიხ ფოჰლულის, კონსტანტინე ქართველის, მისი ძმის და ქართველი სარდლების უმეტესობის. ყარა იუსუფმა ბრძანა, რომ კონსტანტინე ქართველი, მისი ძმა და სამასი სული ქართველ სახელოვანთაგან არარაობის მიწაზე დასცენ, უზრუნველობის ქარს გაატანონ და ჯოჯოხეთის ცეცხლში გაგზავნონ. დაბრუნება ყარა იუსუფისა შავალის (27) თვის მეორე ხუთშაბათს და თავრიზში ჩამოხდომა.

შენიშვნები

1. В. В. Бартольд, Туркестан в эпоху монгольского нашествия. Сочинения, I, Москва, 1963, стр. 104. Ч. А. Стори, Персидская литература. Библиографический обзор, I, Москва, 1972, стр. 356, 357. Н. В. Пигулевская, А. Ю. Якубовский, И. П. Петрушевский, Л. В. Строева, А. М. Беленицкий, История Ирана

с древнейших времен до конца 18 века, Ленинград, 1958, стр. 212. A History of Persian Literature under Iatar dominion (A. D. 1265-1502) by Eduard Y Browne, Cambridge, 1920, pp. 426-428.

2. ასეთი თხზულებები ან თავის დროზე არ შექმნილა ავბედითი ვითარების გამო, ანდა XVII საუკუნის ბოლოსა და XVIII საუკუნის დასაწყისისათვის უკვე დაკარგული ყოფილა. ამიტომაც იყო, რომ საქართველოში თემურ-ლენგის შემოსევების აღწერისას ფარსადან გორგიჯანიძე და „სწავლულნი კაცი“ ძირითადად სპარსულ (სპარსულენოვან) წყაროებს იყენებდნენ. ამის შესახებ, ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, თბილისი, 1945, გვ. 293; 322; სარგის კაკაბაძე, ფარსადან გორგიჯანიძის ისტორია, საისტორიო მოამბე, II, თბილისი, 1925, გვ. 203; ვ. გაბაშვილი, ქართული ფეოდალური წყობილება XVI-XVII საუკუნეებში, თბილისი, 1958, გვ. 27, 28; დ. კაციტაძე, ფარსადან გორგიჯანიძის თხზულებისა და „ქართლის ცხოვრების“ გაგრძელების XV საუკუნის სპარსული წყაროები, აღმოსავლური კრებული, I, თბილისი, 1960, გვ. 149-166; მისივე, ისევ ფარსადან გორგიჯანიძის ერთი სპარსულენოვანი წყაროს შესახებ, აღმოსავლური ფილოლოგია, II, თბილისი, 1972, გვ. 197-152; კ. ტაბატაძე, ისევ ფარსადან გორგიჯანიძის საისტორიო თხზულების XV საუკუნის წყაროების საკითხისთვის, ქართული წყაროთმცოდნეობა, IV, თბილისი, 1973, გვ. 41-55.

3. შერეფ ად-დინ ალი იეზდიმ 1424/25 წ. დაამთავრა თავისი მოზრდილი თხზულება „ზაფარ-ნამე“. იგი ძირითადად ნიზამ ად-დინ შამის „ზაფარ-ნამეს“ ემყარებოდა, მხოლოდ ავრცობდა მას ახალი ცნობებით, ამძიმებდა ყურანიდან მოტანილი ციტატებით, ლექსებით და ძნელად საკითხავს ხდიდა წინამორბედის ნაშრომს.

4. ფასიჰი ხაფი, მაჯმალ-ე ფასიჰი, – რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის პეტერბურგის განყოფილების ხელნაწერი B 709, ფ. 385 b.

5. შერეფ ად-დინ ალი იეზდი, „ზაფარ-ნამე“, მავლანა შერეფ ად დინ ალი იეზდი, თარხი-ე ომუმიე მოფასალე ირან დარ დოურეჲ თეიმურიან, ჯელდე ავვალ, თეჰრან 1957, გვ. 297 (სპ. ენაზე). ამგვარი ცნობა არის აგრეთვე ბუდაყ ყაზვინის (XVI ს.) თხზულებაშიც. იბ. ბუდაყ ყაზვინი, ჯავაჰირ ალ-ახბარ, პეტერბურგის სალტიკოვ – შჩედრინის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერი, Dorn 288, ფ. 223 a (სპ. ენაზე).

6. Histoire des conquetes de Tamerlan intitulee Zafarnama par Nizamuddin Sami. Edition critique par F. Tauer, 1937, I, p. 280).

7. Histoire des conquetes de Tamerlan intitulee Zafarnama par Nizamuddin Sami. Edition critique par F. Tauer, II, 1956, p. 86.

8. ივანე ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1966, მისივე, საქართველოს ისტორია, XI-XV სს., თბილისი, 1949.

9. დავით გვრიტიშვილი, ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან, თბილისი, 1962.

10. დავით კაციტაძე, საქართველო XIV-XV საუკუნეთა მიჯნაზე (სპარსული და სპარსულენოვანი წყაროების მიხედვით), თბილისი, 1975.

11. კარლო ტაბატაძე, ქართველი ხალხის ბრძოლა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზე, თბილისი, 1974.

12. თინათინ ევდოშვილი, სომხური წყაროები თემურ-ლენგის საქართველოში ლაშქრობის შესახებ, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის ავტორეფერატი, თბილისი, 2006.

13. საპე ყერანი – ბედნიერი, ძლევა მოსილი, დაბადებული ვენერასა და ეპიტერის, ან ვენერასა და მზის ნიშნის ქვეშ, თემურ-ლენგის ეპითეტი. Л. З. Будагов, Сравнительный словарь турецко-татарских наречий, т. I, Санкт-Петербург, 1869, стр. 684. М. А. Гаффаров, Персидско-русский словарь, II, Москва, 1974, стр. 521.

14. ბაგრატი – ბაგრატ V, დიდი (1360-1393). იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1966, გვ. 275-299.

15. თოჰაფი – а. توفى – მრ. – تحف საჩუქარი, მისართმეველი, ფეშქაში. Л. З. Будагов, Сравнительный словарь турецко-татарских наречий, т. I, Санкт-Петербург, 1869, стр. 344. М. А. Гаффаров, Персидско-русский словарь, II, Москва, 1974, стр. 150.

16. – هدا მრ. هدا – საჩუქარი, ძღვენი. გიორგი წერეთელი, არაბულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი, 1951, გვ. 272.

17. შეიხი იბრაჰიმ დერბენდი (1382 – 1417) – შირვანშაჰების დერბენდული დინასტიის (1382-1538) დამფუძნებელი. იხ. И. П. Петрушевский, Государства Азербайджана в XV веке, ССИА, вып. I, Баку, 1949, стр. 159-161. А. А. Али-заде, Социально-экономическая и политическая история Азербайджана XIII-XIV вв., Баку, 1956, стр. 383-389, 393-398.

18. კარლო ტაბატაძე, ქართველი ხალხის ბრძოლა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზე, თბილისი, 1974.

19. გიორგი – საქართველოს მეფე გიორგი VII (1393 - 1407), ძე ბაგრატ V-ისა. იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1966, გვ. 424.

20. ჯანიბეგი – ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ეს ჯანიბეგი შესაძლოა ზედგენიძე ყოფილიყო – მუხრანის ველის დასავლეთით მდებარე ხეობის მფლობელი. იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1941, გვ. 202; მისივე, ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1966, გვ. 416. ჯანიბეგი იხსენიება ავთანდილ ამილახორის მიერ დარბაზისადმი მირთმეულ მოხსენებაში. ავთანდილს მოჰყავს ზედგენიძეების წინაპართა სია XIV საუკუნეებში, სადაც დასახელებულნი არიან „... მამისა და თაყა მამისას შვილი, თაყას შვილნი ავთანდილი და ჯანიბეგ“. ნ. ბერძენიშვილი, ფეოდალური ურთიერთობიდან XV საუკუნეში (დოკუმენტები კრიტიკული წერილით), მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვ. I, თბილისი, 1937, გვ. 5, 40. ნ. ბერძენიშვილის ვარაუდით, საბუთში ნახსენები ჯანიბეგ ზედგენიძე – ამილახორი „შეიძლება იყოს თემურ-ლენგის წინააღმდეგ ბრძოლაში განთქმული პირი“ დასახ. ნაშრ. გვ. 5. ჯანიბეგ ზედგენიძე მოხსენიებულია ჯვრის მონასტრის აღაპებში: „ქრისტეს შობისა დღესა ღმერთი ზედგენიძისა ჯანიბეგისა“; „სულსა ზედგენიძე ჯანიბეგისა, მეუნდვენ ღმერთმან“. იხ. ელ. მეტრეველი, მასალები იერუსალიმის ქართული კოლონიის ისტორიისათვის, თბილისი, 1962, გვ. 74, 76. ჯანიბეგ ქართველის შესახებ იხ. აგრეთვე, კ. ტაბატაძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 130-134,

230; დ. კაციტაძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 120, 131, 145, 164, 172, 178, 179, 195-198, 266.

21. გართინის ციხე – ციხის სახელი დამახინჯებულია. ესაა ბირთვისის ციხე. ამის შესახებ იხ. ზევით.

ყარა-იუსუფი (1410-1420) „შავბატკნიან“ თურქმენთა მბრძანებელი. ი. პ. Петрушевский, Государства Азербайджана в XV веке, ССИА, вып. I, Баку, 1949 стр. 158-167.

23. შაბანი – მუსლიმური მთვარის წლის VIII თვე. რვაას თხუთმეტი წლის შაბანის 22 უდრის 1412 წლის 27 ნოემბერს.

24. სიდი აჰმედ შაქი – შაქის მბრძანებელი, შვილი სიდი ალი ორ-ლათისა, რომელიც 1397 წ. თემურთან ბრძოლაში ალინჯის ციხესთან მოკლეს. 1398 წ. შეიხ იბრაჰიმ შირვანის შუამდგომლობით თემურმა შაქი სამფლობელოდ მისცა სიდი აჰმადს. იხ. ი. პ. Петрушевский, Государства Азербайджана в XV веке, ССИА, вып. I, Баку, 1949, стр. 184.1.

25. კონსტანტინე – საქართველოს მეფე (1407-1212), ბაგრატის ძე, ძმა გიორგი მეფისა. ივ. ჯავახიშვილი ქართველი ერის ისტორია, III, თბილისი, 1966, გვ. 424, 425. იხ. დავით კაციტაძე, საქართველო XIV-XV საუკუნეთა მიჯნაზე, თბილისი, 1975, გვ. 162, 163.

26. რამაზანი – მუსლიმური მთვარის წლის IX თვე. რვაას თხუთმეტი წლის რამაზანი უდრის პერიოდს 1412 წლის 5 დეკემბრიდან 1413 წლის 4 იანვრამდე.

27. შავალი – მუსლიმური მთვარის წლის X თვე. რვაას თხუთმეტი წლის შავალი უდრის პერიოდს 1413 წლის 4 იანვრიდან 2 თებერვლამდე.

ფ. 385b سنه ثمان و ثمانين و سبعمائه (1386)

رفتن امير صاحب قران بطرف نخچوان و از آنجا بگرجستان و گرفتن گرجستان و مراجعات از آنجا و قسلاقی فرمودن بقرا باغ اران گرفتار شدن بقراط حاکم گرجستان و مسلمان شدن و بقراط مذکور تحف و هدایات بی شمار بعرض رسانید از آن جمله یکدست زرہ داودی بودی آمدن امیر شیخ ابراهیم دربندی پیش امیر صاحب قران و پیشکش و نشان نیکو بعرض رسانید و تربیت و نواخت بسیار تافت اطاعت نمودن ملوک گیلانیت و پیشکش و مال و فرزندانش خود بدرگاه امیر صاحب قران فریتادند.

تسع و ثمانين و سبعمائه (1387)

عزیمت امیر صاحب قران از قسلاقی قرا باغ اران بجانب گرجستان آمدن خبر بطر و کفران و نعمت و طغان و عصیان که تغمش خان نموده حرب امیرزاه امیرانشاه کورکان تغمش خان و فرار تغمش رفتن امیر صاحب قران بگوگجه تنگسز تاخت گردن حضرت امیر صاحب قران در سر مردم قرا محمد و غارت کردن ایشان در الاطالق.

ق. 391 a

سنه اثنا و ثمانمیه (1400/1399)

عزیمت امیر صاحب قران بعزو گرجستان و فرار نمودن گرگین و گرفتاری جانی و مالی گرجی و قتل و اسیر گرجستان و خلاص جماعت مسلمانان که در دست گرجیان اسیر بودند.

ق. 391 b

سنه ست ثمانمیه (1404/1403)

فتح قلعه گرگین که در معضمت قلاع گرجستانست و تاخت و غارت و تاراج فرمودن امیر صاحب قران ارمنیستان و گرجستان و استیصال ایشان و خلاص مسلمانان از دست ایشان.

ق. 402 a

سنه خمس عشره و ثمانمیه (1412)

ایلغار کردن قرا یوسف از تبریز و ثالی عشرین شعبان بقرا باغ اران نزول فرمود گنشتین امیر قرا یوسف از آب کرو قرب او با امیر شیخ ابراهیم در بندی و سیدی احمد شکی و کستندل گرجی و امراء گرجستان در منتصف رمضان و گرفتار شدن امیر شیخ ابراهیم و شیخ پهلول برادر او و کستندل گرجی و بیشتری از سرداران گرج و قرا یوسف بفرمود تا کستندل گرجی و برادر او با سیصد نفر از نامداران گرج بتبع آبدار بر خاک مذلت انداخته ببادی بی نیازی بر دادند و بتش دوزخ فرستادند و امیر قرا یوسف مراجعت نمودن در پنجشنبه ثالی شوال بتبریز نزول فرمود.

DAVIT KATSITADZE

Pasihi Khapi's Data about Georgia

(The last quarter of XIV century – the first quarter of XV century)

Summary

Pasihi Khapi is an outstanding representative of the Persian-language historiography of the Temurid period of. His "Majmal-e Pasihi" ("The Notes of Pasihi") is an essay of the chronicles type, based on the works of his

preceding historians (especially "Zafar-Name" by Sheref Ad-din Ali Yezdi). The chronicles are of great chronological precision. Pasihi gives information about Tamerlane's raids on Georgia in 1386, 1387, 1399/1400, 1403/1404. Special mention should be made of a short note about Tamerlane's raid on Georgia in 1387, which proves the correctness of the analogous information earlier doubted by Georgian and Armenian sources. It should be stressed that no other Persian source makes mention of such information.